

ЭКЗІСТЭНЦЫЙНЫ ДЫСКУРС ПАЭЗІІ НІНЫ МАЦЯШ

У пераважнай большасці паэтычных твораў Ніны Мацяш прасочваюцца ўсе тыя значныя і знакавыя моманты, якія паэтэса перажыла сама на розных этапах жыцця. Пра ўсё гэта, набалелае, пра ўсё, што хвалюе душу, пісала яна. Але пісала, не скардзячыся на лёс. Прааналізаваўшы творчасць паэтэсы ў розныя гады, можна сцвярджаць, што эвалюцыя поглядаў Н. Мацяш прывяла яе да асэнсавання сутнасных пытанняў чалавечага жыцця, якія яна імкнулася і спасцігала ў працэсе сваёй творчасці. А змест і прызначэнне свайго жыцця бачыла ў служэнні роднай зямлі, роднай Беларусі, роднаму беларускаму слову.

Даследчык творчасці паэтэсы В. Смаль адзначаў: “Асэнсоўваючы ўласны жыццёвы шлях, Ніна Мацяш выяўляе ранняе экзистэнцыяльнае сталенне, растанне з абсалютызаваным свайго “я” ў імя родных і блізкіх” [2, с.12]. Нягледзячы на цяжкасці, звязаныя з уласным здароўем, паэтэса не апускала рукі, пры гэтым старалася падтрымаць родных і блізкіх у цяжкія хвіліны іх жыцця:

І адзіным выйсцем будзе
Ў безвыходнай той журбе:
Памагаць чым можаш людзям
І не плакаць аб сабе [1, с. 381].

Яна нікому не жалілася аб сваёй долі, не дапускала слёз па сваім лёсе. “Ніна Мацяш нязменна памятала вялікую праўду і мудрасць, што “табе належыць толькі тое, што аддаў людзям”, і спяшалася аддаваць, адорваць клопатам, пакутаваць за іншых. Яна паказала ўражвальны прыклад адзінства творчасці і асабістага жыцця. Паэтка пісала пра чалавека і яго адзіноту, пра каханне, любоў і сяброўства, пра тое, што лічыла самым важным у жыцці. А яе хворае сэрца клапацілася не пра сябе – пра людзей, пра краіну” [3, с. 20], – напісала пра беларускую паэтэсу балгарская даследчыца літаратуры Роза Станкевіч. Дзверы дома заўжды былі адчынены для ўсіх, каму была патрэбна падтрымка Н. Мацяш.

Цяжкая хвароба цалкам змяніла жыццё Н. Мацяш. Таму менавіта паэзія, творчасць сталі галоўнай справай яе зямнога быцця. Менавіта паэзія дапамагала Н. Мацяш пераадолюваць усе жыццёвыя нягоды і ні пры якіх абставінах не падаць духам. Менавіта ў паэзіі чэрпала Н. Мацяш сілы жыць і працаваць.

“Скруха” і “вяселосць”, “смерць” і “бясмерце”, “натоленасць” і “смага”, “золак” і “змярканне”, “радасць” і “боль”, “першы” і “апошні”, “дзень” і “ноч” – усе гэтыя супрацьпастаўленні знайшлі месца ў вершах Н. Мацяш і набылі экзистэнцыяльнае гучанне. Светлы сум па ўласным лёсе, незгасальны аптымізм, поўная адсутнасць нараканняў на жыццё і любоў – любоў да ўсяго і да ўсіх прысутнічаюць у кожным паэтычным зборніку. Глыбокі філасофізм цераз мажорнае гучанне паэтычных радкоў незаўважна

пранікае ў думкі і ў душу чытача, лёгка падштурхоўваючы на разважанні аб асабістым і ўсяляючы аптымізм.

Н. Мацяш, як ніхто іншы, ведала цану зямнога жыцця, даражыла ім, імкнулася наталіцца кожнай пражытай хвілінай. Таму і хацела, каб кожны гэтак жа цаніў жыццё. Яе лірычная гераіня неаднаразова звяртаецца да пакутлівага перажывання чалавекам момантаў роздуму над пытаннямі свайго жыцця, прызначэння, напоўненасці зместу свайго існавання:

Што ёсць сэнс? Няўжо адзіна справа,
Што з жыццём так моцна заручыла? [1, с. 180]

Сэнс свайго жыцця паэтэса знаходзіць у тым ліку і ў магчымасці падтрымаць, суцешыць, калі трэба, блізкіх людзей. Справай усяго жыцця Н. Мацяш стала мастацкая творчасць, цераз якую паэтэса шчодро адорвае любоўю родных ёй людзей: бацькоў, сясцёр і брата, сяброў і сябровак, вучняў, калег – усіх, хто акружае яе. Выкарыстоўваючы розныя сінтаксічныя канструкцыі, аўтар папярэджвае чытача быць пільным і своєчасова паспяваць рабіць тое, што звычайна адкладваецца на пасля. Напрыклад, у рытарычным зваротку паэтэса раіць:

Бойся спазніцца са словам харошым:
Тонка прадзецца жыццёвая ніць.
А ліха не спіць... <...>
Бойся спазніцца з харошым учынкам:
Тонка прадзецца жыццёвая ніць.
А ліха не спіць... <...> [1, с. 19].

Слоўны акцэнт у рэфрэнах падае на першыя словы вершаваных радкоў, напісаных дактылем, прымушаючы чытача задумацца над парадай аўтара.

Асабліва цяжка перажывала Н. Мацяш смерць маці, бацькі, сястры. У моманты страты блізкіх людзей чалавек вельмі востра бачыць і адчувае тую кропку, якая становіцца канцом і адначасова пачаткам нечага новага. Смерць любімага, вельмі дарагога чалавека сама па сабе – экзістэнцыяльны феномен. Любоў пакідае пасля сябе памяць і мяняе чалавека, а, дакладней, адносіны чалавека да жыцця. Экзістэнцыйнае перажыванне паэтычная асоба, такая, якой была Н. Мацяш, можа вельмі моцна паглыбіць гэта ўнутранае пачуццё. Але Н. Мацяш справілася, прыняла ўдары лёсу як непазбежнасць і як штуршок яшчэ больш цаніць і шанаваць чалавека, пакуль ён жывы.

Экзістэнцыйнае перажыванне таго, чаго ўжо ніколі не будзе ў жыцці, выразна прысутнічае ў Н. Мацяш:

Не гавару табе:
“Усё будзе добра”.
Добра не будзе [1, с. 157].

Народную мудрасць паэтэса пераасэнсоўвае па-свойму, кіруючыся ўласным жыццёвым вопытам. У гэтым выпадку Н. Мацяш выкарыстала форму верлібра, дзе пераважае двухскладовы памер – харэй. Дарэчы, верлібры сустракаюцца сярод яе вершаў даволі часта.

Паэтэса разумее, што ніколі не будзе жыць разам з любімым чалавекам, што ніколі ў яе не будзе ўласнай сям’і, ніколі яна не адчуе шчасце

мацярынства. І, здаецца, з-за гэтага можна вельмі лёгка адчаіцца, расчаравацца ў жыцці. Але гэта не пра Н. Мацяш. Нягледзячы на тое, што “...Няма каму сказаць мне: / “Каханы мой, каханы!” [1, с. 152]”, у радках верша “Шарая гадзіна” гучыць вера ў жыццё, удзячнасць лёсу за тое, што ёсць. У каторы раз сваёй лірыкай яна прызывае: “Не разбурай таго, што ёсць. / <...> / Адзін неасцярожны крок – / А свет зыначыцца адразу” [1, с. 81].

Жыццёвая мудрасць, жыццёвы вопыт, сталасць не па гадах адчуваюцца ў шматлікіх радках паэтэсы, што сведчыць пра пастаянную інтэлектуальную працу, пра пастаянныя пошукі сваёй ісціны. У вершы “З ранку да вечара” Н. Мацяш зрабіла глыбокія вывады аб тым, як жыве чалавек. І вывады гэтыя актуальныя як для яе сучаснікаў, так і для новага пакалення:

У юнацтве жывеш,
Не дужа думаючы
Пра вынікі ўласных учынкаў.

У сталасці,
Жорстка зранены ў вечных сутычках
Уявы і явы,
З павагаю часам глядзіш
На свой вопыт жыццёвы.

Але ён немінучы, прыход той хвіліны,
Калі да бязлітасці ясна сам бачыш:
Жывеш па старых шпаргалках [1, с. 370].

Вядома, што ў экзістэнцыялізме пераважае настрой незадавальнення, пошуку, адмаўлення і пераадолення дасягнутага. У чатырохрадкоўі “На лёс ці варта наракаць?” Н. Мацяш прыходзіць да высновы, што ўсе выпрабаванні жыцця патрэбна праходзіць можна:

На лёс ці варта наракаць?
Ныццём нягоды не адужаць.
Жыццё заўжды – іспыт на мужнасць.
Яе ж не возьмеш напракат... [1, с. 371]

Іспыт на мужнасць Н. Мацяш, “белая лаптаўка Беларусі” [3, с. 18], вытрымала на выдатна...

Як бачым, у паэзіі Н. Мацяш відавочны адбітак філасофіі экзістэнцыялізму, але яе філасофія поўная аптымізму і любові да ўсяго і да ўсіх.

Літаратура

1. Мацяш, Н. Душою з небам гаварыць : Выбраная лірыка / Н. Мацяш. – Мінск : Мастацкая літаратура, 1999. – 462 с.
2. Смаль, В. “А свет гэткі гожа і вабны наўкола...” Быццё як спавядальная біграфія душы Ніны Мацяш / В. Смаль // Роднае слова. – 2003. – № 9. – С. 10-15.
3. Станкевіч, Р. Белая лаптаўка Беларусі Ніна Мацяш / Р. Станкевіч // Роднае слова. – 2013. – № 9. – С. 18-20.